

Česká zemědělská univerzita v Praze

Institut vzdělávání a poradenství

Katedra celoživotního vzdělávání a podpory studia

Prevence rizikového chování na střední odborné škole

Závěrečná práce

Autor: Ing. Marie Hamáková

Vedoucí práce: PhDr. Jitka Jirsáková, Ph.D.

2022

Zadávací list

Zadávací list

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci na téma:

Prevence rizikového chování na střední odborné škole

vypracovala samostatně a citovala jsem všechny informační zdroje, které jsem v práci použila a které jsem rovněž uvedl/a na konci práce v seznamu použitých informačních zdrojů.

Jsem si vědom/a, že na moji závěrečnou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

Jsem si vědom/a, že odevzdáním závěrečné práce souhlasím s jejím zveřejněním podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou a že s údaji uvedenými v práci bylo nakládáno v souvislosti s GDPR.

V dne

.....
(podpis autora práce)

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji řediteli Střední průmyslové školy a Obchodní akademie, Kadaň za možnost spolupráce s touto školou, Mgr. Ivě Zachové za výbornou spolupráci při dotazníkovém šetření a její pozitivní přístup. Děkuji také PhDr. Jitce Jirsákové, PhDr. za vedení závěrečné práce.

Abstrakt

Závěrečná práce hodnotila současnou prevenci rizikového chování na Střední průmyslové škole a Obchodní akademii, Kadaň. Cílem bylo na základě kvalitativního a kvantitativního šetření navrhnout doporučení ke zkvalitnění aktivit primární prevence.

Práce byla rozdělena na praktickou a teoretickou část. V teoretické části práce byla provedena rešerše odborné literatury, byly definovány základní pojmy jako rizikové chování, prevence, charakteristika adolescence, včetně legislativy a prevence ve školním prostředí. V praktické části byla charakterizována vybraná SOŠ, kde bylo provedeno dotazníkové šetření mezi žáky 2. - 4. ročníků. Celkem bylo zpracováno 94 dotazníků. Dále byl proveden polostrukturovaný rozhovor s metodičkou prevence Mgr. Ivou Zachovou.

Z výsledků dotazníků vyplynulo, že většina studentů nezná metodika prevence ani výchovného poradce a své problémy by s ním neřešili. Dle jejich názoru je největším problémem ve škole záškoláctví, kouření a závislost na sociálních sítích. Žáci nejeví příliš zájmu o aktivity spojené s prevencí rizikového chování a ti co jeví, by uvítali více přednášek.

Podle metodičky prevence se ve škole nejčastěji vyskytuje kouření elektronických cigaret a žvýkání tabáku. Aktuálně se proto řeší zneužívání návykových látek. Dále probíhají různé exkurze, sportovní kurzy a besedy. Škola disponuje schránkou důvěry a nástěnkou metodika prevence. Škola se řídí minimálním programem. Studenti se metodičce svěřují se svými problémy.

Stanovena byla tato doporučení: pořádat s metodikem prevence seznamovací kurzy pro první ročníky, návštěva metodika všech tříd, aktualizace programů, zjištění znalostí žáků, pozvání odborníků s praxí na besedy či přednášky. Doporučení je možné aplikovat na příslušné škole a tím přispět ke zkvalitnění primární prevence.

Klíčová slova

rizikové chování, primární prevence, střední odborná škola, adolescence

Abstract

The final work evaluated the current prevention of risk behavior in the Secondary vocational school: „Střední průmyslová škola stavební a Obchodní akademie, Kadaň.“

The goal of the work was to recommend improvements to the activities of primary prevention, on the basis of a qualitative and quantitative survey.

The work was divided into a practical and a theoretical part. The theoretical part consists of defining the basic terminology, like risk behavior, prevention, characteristics of adolescence, including legislation and prevention in a school environment. In the practical part a survey was conducted on the students of the 2nd, 3rd and 4th grade. In total 94 individual surveys were evaluated. An interview with prevention counselor Mgr. Iva Zachová was also conducted.

The results showed that the majority of the students don't know who the prevention counselor, or the guidance counselor is, and wouldn't share their issues with them. According to the students, the most common risk behaviors are truancy, smoking and social media addiction. The students don't show much interest in activities related to the prevention of risk behavior and those who do, would welcome more lectures on this topic.

According to the prevention counselor the most common are vaping and chewing tobacco. The problems of substance abuse are discussed currently. Excursions, sport courses and lectures are also conducted. The school also has a confidential anonymous mailbox and the prevention counselor has their bulletin board. The school uses a "prevention minimum programme". The students trust the prevention counselor.

The following suggestions were recommended: organize get-to-know workshops for the first grade students, for the prevention counselor to visit all classes, updating of the school programmes, check up on what the students know, invite professionals for lectures or discussions. It's possible for these recommendations to be used in the according school to help with improving primary prevention.

Keywords

risk behavior, primary prevention, secondary vocational school, adolescent,

OBSAH

ÚVOD	10
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 Cíl a metodika	11
2 Rizikové chování	12
2.1 Typy rizikového chování.....	13
2.2 Charakteristika vybraných typů rizikového chování.....	14
2.2.1 Extrémní projevy agrese a šikana	14
2.2.2 Záškoláctví.....	15
2.2.3 Závislostní chování	15
3 Adolescence	18
4 Prevence.....	20
4.1 Účinná x neúčinná prevence	20
4.2 Druhy prevence	22
4.2.1 Primární prevence	22
4.2.2 Sekundární prevence.....	24
4.2.3 Terciální prevence.....	25
4.3 Legislativa prevence.....	25
5 Prevence ve škole.....	28
5.1 Školní poradenské zařízení	28
5.1.1 Školní výchovný poradce.....	28
5.1.2 Školní metodik prevence	29
5.2 Školské poradenské zařízení	30
5.3 Minimální preventivní program	30
PRAKTICKÁ ČÁST	31
6 Charakteristika střední školy	31

6.1	Metodika	31
6.2	Rozhovor s metodičkou prevence	32
6.3	Vyhodnocení výzkumných otázek u kvalitativního šetření	35
6.4	Dotazníkové šetření.....	35
6.5	Vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření.....	36
6.6	Vyhodnocení výzkumných otázek kvantitativního šetření	46
6.7	Vlastní doporučení	47
ZÁVĚR		49
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ		50
SEZNAM GRAFŮ		55
SEZNAM PŘÍLOH.....		56

ÚVOD

V období dospívání prochází člověk velkým množstvím změn, jak fyzického i psychického rázu. Dospívající přehodnocují všechny své dosavadní názory a zkušenosti a začínají se na svět dívat dospělými očima. Postupně se odlučují od rodiny a nacházejí svou vlastní cestu. Právě v této fázi života je člověk náchylný k chybám a omylům, které by mohly ovlivnit celý jeho budoucí život. Negativním jevům je lepší předcházet, než obtížně řešit jejich následky. Adolescenti tráví většinu dne ve škole, proto by právě zde měli být správně informováni o problematice rizikového chování. Touto problematikou se ve svých dílech zabývá řada odborníků. Často citovaným autorem je prof. PhDr. Michal Miovský, Ph.D. Základním legislativním dokumentem MŠMT je Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2027.

Prevenici rizikového chování se věnuje tato závěrečná práce. Jejím cílem je navrhnout doporučení ke zkvalitnění aktivit primární prevence na střední odborné škole. Situace je mapována pomocí kvalitativního a kvantitativního šetření. Pomocí rešerše jsou osvětleny pojmy jako například rizikové chování, adolescence a primární prevence.

Téma práce bylo vybráno díky osobní zkušenosti s rizikovým chováním ve škole. Z toho důvodu mě zajímalo, jak probíhá prevence na středních školách i názory studentů na aktuální témata.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Cíl a metodika

Cílem závěrečné práce je zhodnotit současnou prevenci rizikového chování na vybrané střední odborné škole. A na základě kvantitativního a kvalitativního šetření následně navrhnout doporučení ke zkvalitnění aktivit primární prevence.

Práce se skládá z teoretické a praktické části. V teoretické části práce bude provedena rešerše odborné literatury, budou definovány základní pojmy jako rizikové chování, prevence, charakteristika adolescence, včetně legislativy a prevence ve školním prostředí.

V praktické části bude provedeno kvantitativní šetření a kvalitativní šetření (např. dotazník pro žáky, polostrukturovaný rozhovor s metodikem prevence) na zjištění postojů a názorů žáků v oblasti primární prevence rizikového chování na zvolené střední odborné škole. Na základě výstupů z obou šetření pak budou navržena doporučení pro učitele v rámci aktivit primární prevence.

2 Rizikové chování

Termín rizikové chování (dříve nazýváno sociálně patologické jevy), je zkoumán několika obory, jimiž jsou např. sociální pedagogika, kriminologie, vývojová a sociální psychologie a další. V těchto oborech, ale i napříč jimi existuje v okruhu rizikového chování terminologická nejednotnost. Ta je dána rozdílnými teoriemi nebo kladením důrazu na zdravotní, sociální či normativní kontext. Proto můžeme v různých vědních oborech nalézat termíny jako disociální, antisociální, delikventní, asociální, problémové chování a jiné. Tyto termíny jsou svým významem podřazeny pojmu rizikové chování. (Sobotková, 2014).

Pojmem sociálně patologické jevy můžeme rozumět jevy nežádoucí – nevhodné pro společnost, ke kterým mimo jiné musí být také směřována určitá preventivní opatření. Jsou to např. kriminalita, gamblerství, alkoholismus, toxikomanie apod. Pedagogičtí pracovníci se ve školách snaží nastavit přesná preventivní opatření, která minimalizují projevy rizikového chování. V případě jeho výskytu přijímají účinná opatření. (MŠMT ČR, 2010).

Rizikovým chováním můžeme chápat aktivity jedince nebo skupiny, jež vedou k viditelným a prokazatelným problémům sociálního, psychologického, zdravotního nebo jiného charakteru (Dolejš, 2010). Podle Miovského (2010) je rizikové chování soubor fenoménů, jejichž důsledky a existenci lze vědecky zkoumat a také ovlivňovat léčebnými a preventivními zásahy. Jeho projev může mít různé možnosti příčin, které vyplývají z materiálních podmínek, prostředí (rodina, škola), lidského faktoru nebo typu zařízení. (Metodický průvodce výchovného poradce, 2014).

Experimentování s rizikovými způsoby chování je podle Sobotkové a kol., (2014) v období dospívání do jisté míry považováno za součást vývoje osobnosti. Experiment pomáhá řešit aktuální potřeby: zvýšit vlastní sebedůvěru, sebevědomí či pocit identity, nebo se zapojit do skupiny vrstevníků.

2.1 Typy rizikového chování

Druhy rizikového chování je možno dělit podle různých kritérií.

Základní typy rizikového chování (Národní strategie primární prevence, 2022):

- agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, násilí, domácí násilí, krizové situace spojené s násilím, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie, krádeže, loupeže, vydírání, vyhrožování;
- záškoláctví;
- závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling;
- rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, prevence úrazů;
- spektrum poruch příjmu potravy;
- negativní působení sekt;
- sexuální rizikové chování;
- syndrom CAN;
- sebepoškozování;
- domácí násilí

Dle Nielsen Sobotkové a kol. (2014) bylo rizikové chování rozděleno na:

- záškoláctví;
- lhaní;
- agresivita, agresivní chování;
- šikana, kyberšikana, násilné chování;
- obecné kriminální jednání;
- vandalismus;
- závislostní chování;
- rizikové chování na internetu;
- rizikové sexuální chování;
- rizikové chování v dopravě;
- extrémní rizikové sporty, hazardní aktivity;
- užívání anabolik a steroidů;
- nezdravé stravovací návyky;

- extremismus
- xenofobie, rasismus, intolerance, antisemitismus.

Podle Širůčkové (2015) bylo kategorizováno rizikové chování takto:

- rizikové zdravotní návyky;
- rizikové sexuální chování;
- interpersonální agresivní chování;
- delikventní chování vztahující se k hmotnému majetku;
- rizikové chování ve vztahu k společenským institucím;
- rizikové sportovní aktivity;
- hráčství.

2.2 Charakteristika vybraných typů rizikového chování

Zde jsou popsány vybrané druhy rizikového chování. Byly vybrány typy, které se dle žáků na dané škole vyskytují.

2.2.1 Extrémní projevy agrese a šikana

Jde o agresivní chování proti sobě (sebepoškozování aj.), druhé osobě (fyzické napadení), nebo proti věcem (vandalismus aj.). Šikana se projevuje různými způsoby a může mít následek jak fyzický, psychický i materiální újmu (Miovský, 2010).

Kolář (2011) uvádí, že šikanovaná oběť nese nesmírné tělesné i psychické utrpení, často s dlouhodobými až trvalými následky. V některých situacích je dokonce ohrožen život šikanovaného jedince. Osoba, která šikanu nezažila se nedokáže vcítit do postižených, proto je důležité nebrat toto téma na lehkou váhu.

Je velmi důležité, aby se problémem zabýval proškolený pracovník. Jeden z kroků je tzv. bezpečné klima, jako prevence školní šikany Ciklová (2014).

V posledních letech došlo k velkému vzrůstu **kyberšikany**, což je šikanování pomocí elektronické komunikace, kde jsou zveřejňovány pomluvy, choulostivé informace ze soukromí, či fotografie obětí (Říčan, Janošová, 2010). Tato forma šikanování zahrnuje

útoky pomocí facebooku, instagramu, SMS zpráv, zveřejňováním urážlivého obsahu na internetových stránkách atd. (Kopecký, Krejčí, 2010).

Od roku 2016 vešel v platnost Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních č. j. MSMT-21149/2016, Cílem je definovat pojem šikana, vybrané možnosti, jak ji předcházet a efektivně reagovat, pokud k výskytu dojde. (MŠMT, 2022).

2.2.2 Záškoláctví

Dle Miovského (2010) je záškoláctví neomluvenou absencí žáka. Při záškoláctví dochází k porušování školního řádu i školského zákona vymezující povinnou školní docházku. Vždy jde o přestupek, kdy žák záměrně zanedbává školní docházku. Pedagog má na starost žákovu evidenci absencí, kdy na základě písemného dokladu zákonného zástupce může omluvit jeho nepřítomnost. Při sebemenším podezření na záškoláctví musí informovat zákonného zástupce a kontaktovat vedení školy.

Záškoláctví a častá absence je v poslední době jeden z nejčastějších problémů středních škol. Příčinou bývá negativní vztah ke škole (nízké úspěchy ve škole a pocit méněcennosti, nechuť ke školní práci, strach ze školy či konkrétního učitele, vysoké nároky na žáky, či porucha vztahů mezi studenty), vliv rodinného prostředí nebo trávení volného času a vliv party (Martínek, 2009).

Prevence záškoláctví je sepsána ve školním řádu a v Metodickém pokynu MŠMT „K jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví“ vydaným pod č.j. 10 194/2002-14. Ve vypsanych dokumentech se mimo jiné nalézají informace o způsobech omlouvání žáka apod. (MŠMT, 2022).

2.2.3 Závislostní chování

Vacek (2014) tvrdí, že je možné rozlišit dva základní typy poruch se závislostní tematikou. A to látkové závislosti, které se projevují závislostí na návykových látkách, díky určitým patologickým procesům, které jsou těmito látkami vyvolány. A behaviorální závislosti, při nichž se lidé chovají závisle ve vztahu k určitým aktivitám.

Kromě pojmu behaviorální závislosti se používají také názvy nelátkové závislosti, nechemické závislosti, nedrogové závislosti, závislosti bez substancí nebo závislosti na procesech.

2.2.3.1 Závislost na návykových látkách

Návykovou látkou se rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobí ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládání, rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování (Šejvl a kol., 2013). Tyto látky můžeme dělit na legální a nelegální.

Podstatou problému zneužívání návykových látek je navození závislosti. To je však pouze malou součástí tohoto tématu u dospívajících. V akutním stavu je adolescent nejen ovlivněn toxickými látkami, ale je také ohrožen nebezpečnými okolnostmi. Například úrazem, nechráněným sexem, začleněním do špatného kolektivu, kriminalitou, aj.

Vlivem dlouhodobého užívání návykových látek se organismus odklání od zdravého vývoje. Adolescent se zaměřuje na prožitky způsobené těmito látkami, čímž se jeho dosavadní zájmy dostávají do pozadí. Současné poznatky potvrzují, že návykové látky způsobují u vyvíjejícího se mozku dlouhodobé a mnohdy nezvratné změny (Kabíček a kol., 2014).

2.2.3.2 Behaviorální závislosti

Závislosti na procesech spojují velice nesourodou skupinu chování, na kterém je člověk závislý. Jde o skupiny procesů, jako je například závislost na hazardu (gambling), závislost na internetu, závislost na jídle nebo závislost na sexu, závislost na cvičení, na opalování nebo na podstupování nebezpečí.

Mezi behaviorálními závislostmi můžeme vyčlenit skupinu aktuálně uznávaných diagnóz, jako například patologické hráčství (gambling), kleptomanie (chorobné kradení), hypersexualita (jako závislost na sexu), závislost na jídle. Ale ukazuje se, že závislost si lze vypěstovat v podstatě na jakémkoliv chování, které přináší uspokojení. Můžeme mluvit například o technologické závislosti (počítače, internet, hry, mobily, televize, hudba atd.), závislosti na nakupování (oniomanie), závislosti na internetu

(netolismus) závislosti na práci (workoholismus) a o sebepoškozování, ale existuje nepřeborné množství dalších možných aktivit, na kterých lze získat závislost (Vacek, 2014).

Vacek (2014) popisuje šest základních komponent behaviorálních závislostí:

- Význačnost – aktivita se stane nejdůležitější aktivitou v životě jedince a dominuje v jeho myšlení, pocitech a chování.
- Změny nálad v důsledku zahájení určité aktivity.
- Tolerance – k dosažení uspokojení je třeba více aktivit.
- Abstinenční příznaky – jsou způsobeny ukončením či omezením aktivity.
- Interpersonální nebo intrapersonální konflikt – narušení vztahů, zhoršení prospěchu. Ztráta kontroly a následné výčitky.
- Relaps – tendence opakovat dřívější závislostní chování.

3 Adolescence

V 15. stolítí byl poprvé použit termín adolescence jako označení určitého životního období jedince. Tento pojem pochází z latinského slova *adolescere*, znamenající dorůstání či dospívání (Macek, 2003). Vágnerová (2012) popisuje období adolescence jako přechodnou fázi mezi dětstvím a dospíváním. Zahrnuje věk od 10 do 20 let. V tomto stadiu dochází ke komplexní proměně osobnosti. Je to čas přehodnocování a hledání, kdy jedinec dosáhne vlastní proměny, pro sebe přijatelné sociální pozice a utváří si pro sebe svou jedinečnou identitu.

Adolescence začíná nástupem puberty. Jedná se o bouřlivé a velmi neklidné období. Dochází k výrazným změnám (fyzickým, kognitivním, emočním a sociálním), nárůstu významu vrstevnických vztahů, k neukázněnosti a protestům, náladovosti, duševním zmatkům a vyšší míře stresu (Thorová, 2015). Adolescence se podle Čápa a Mareše (2007) dělí na dvě období. V první polovině končí adolescent povinnou školní docházku. V druhé polovině maturuje na gymnáziu nebo střední škole, je vyučen, nachází zaměstnání nebo pokračuje ve studiu na vysoké škole. Adolescenti dále přetváří svou identitu. Jsou v přechodném období mezi dítětem a dospělým. Nechtějí, aby s nimi bylo zacházeno jako s dětmi, a zároveň se brání přebírání zodpovědnosti. V roce 1968 Ericsson toto jednání popsal jako psychosociální moratorium. Je to stav člověka, který aktivně zkouší, experimentuje a objevuje různé nové identity a sociální role, aby si našel své jedinečné místo ve společnosti, ale který ještě neučinil závazek a nepřijal je s konečnou platností za své.

V období dospívání mají adolescenti možnost vykonávat velké množství aktivit. Některé lze pokládat za bezpečné, např. umělecké kroužky, organizovaný sport, vzdělávací kroužky. Jiné však můžeme shledávat rizikovými a nebezpečnými jako jsou extrémní sporty, experimenty s drogami, promiskuita a jiné (Dolejš, Orel, 2007). Jedinci, vyrovnávající se s radikálními změnami jsou více náchylní k rizikovému chování, které má negativní vliv pro jejich budoucí život (Bělík, 2018).

Z výsledků Dolejšova výzkumu (2018) vyplývá, že dospívající z výchovných ústavů, dětských domovů se školou či nízkoprahových center, jsou tzv. externalisté. Vyznačují se větší důvěrou v osud a v to, že jejich životy ovlivňují ostatní lidé a vnější síly. Tito jedinci mají častěji nižší sebehodnocení a nevěří si. Proto jsou náchylnější k rizikovému

jednání. Naopak tzv. internalisté vycházejí ze svých vlastních dovedností a schopností a mají víru sami v sebe.

4 Prevence

Chmelík a kol. (2003) uvádějí, že vznik slova prevence vychází z latinského *praeventus* – zákrok předem. Z překladu slova můžeme pochopit, že prevence má zamezit nežádoucím jevům a chránit před nimi. Jsou to aktivity, jejichž cílem je potírat výskyt a zabraňovat rozvoji negativních jevů ve společnosti.

Prevenci je možno chápat jako opatření, kterými jde předcházet a minimalizovat úkazy spojené s rizikovým chováním a jeho dopady. Také uvádějí, že za prevenci lze považovat intervenci jakéhokoliv typu – výchovnou, vzdělávací, zdravotní, sociální, či jinou, která směřuje k předejití rizikovému chování, k zamezení jeho rozvoje, ke zmírnění dosavadní podoby, případně pomáhající řešit jeho dopady (Miovský a kol., 2015a).

4.1 Účinná x neúčinná prevence

Štěchová, Večerka (2014) upozorňují, že prevence by měla být přizpůsobena nejen aktuálním potřebám společnosti, ale i individuálním potřebám jedinců.

Měření účinnosti (nebo též efektivity) patří k nejsložitějším tématům prevence. Měření účinnosti je velmi náročným úkolem a metodologicky jde většinou o složité smíšené výzkumné plány.

Zásady **účinné primární prevence** dle Národní strategie primární prevence (2019-2022):

- **komplexnost a kombinace mnohočetných strategií** působících na určitou cílovou skupinu, preventivní programy je tedy nutné koncipovat komplexně jako souhrn více faktorů a jako koordinovanou spolupráci různých institucí,
- **dlouhodobá a kontinuální práce** s dětmi a mládeží (soustavné budování důvěry, zapojení rodičů a pedagogů, systematicky plánovaná a evaluovaná práce),
- **dobrá provázanost programů** a jejich graduování z hlediska věku a rizikivosti cílové skupiny,

- **včasný začátek** preventivních aktivit, ideálně již v předškolním věku,
- **práce v malých skupinách** (max. 30 účastníků, kruhové uspořádání sezení, interakce, dialog),
- **aktivní účast** cílové skupiny (prožitek, výtvarné a pohybové techniky, rozbor, nutná zpětná vazba, vždy aktivitu zpracovat, „vytěžit“) a využití „peer prvku“ (věkové blízkosti s dětmi),
- **reakce na aktuální potřeby** cílové populace (nutno sledovat nové trendy, být tzv. „in“, sledovat vývoj konkrétní skupiny, mít o ní informace),
- **nabídka pozitivních alternativ k rizikovému chování** (zdravý životní styl, posilování sebevědomí, odbourávání genderových stereotypů, rozvoj komunikace, nácvik řešení problémů, vedení k zodpovědnosti),
- **využití „KAB“ modelu** - orientace nikoliv pouze na úroveň informací, ale především na kvalitu postojů a změnu chování. Např. posílení schopnosti mladých lidí čelit tlaku k užívání návykových látek zvýšeným sebevědomím, nácvikem asertivity a schopností odmítat, zkvalitněním sociální komunikace a schopnosti obstát v kolektivu a řešit problémy sociálně přiměřeným způsobem,
- **jasný a strukturovaný program** (předem daná metodika, požadavky na vzdělání a kompetence lektorů, časové ohraničení, vymezená témata a pravidla, shrnující závěr),
- **důraz na kontext programu** (respektování specifík dané lokality, spolupráce s rodiči, spolupráce institucí zapojených do programu prevence),
- **denormalizace** - primární prevence má přispívat k vytvoření takového sociálního klimatu, které není příznivé k šíření rizikového chování, „rizikové chování zde není normální“,
- **podpora protektivních faktorů ve společnosti**, vytváření podpůrného a pečujícího prostředí.

Dle Martanové (2014) v prevenci **nefungují** programy založené pouze na předávání informací o rizikovém chování, odstrašující příklady a varovné slogany ani jednorázové přednášky a krátkodobé-nepravidelné programy. Masové akce, založené jen na pasivním vstřebávání informací a programy, které jsou poskytovány osobami bez dostatečných zkušeností nemají vliv na změnu chování. Dalším neefektivním postupem

je používání stejných materiálů, bez aktualizací. Školní politika nulové tolerance např. vyloučení ze školy či jiné tvrdé tresty, za prohřešky u studentů. Ani zastrašování není efektivní prevencí, proto návštěvy policistů se psy a ukázky jejich výcviku jsou zařazeny do **neúčinné prevence**.

4.2 Druhy prevence

Prevenci lze dělit na primární, sekundární a terciální. Primární prevence se aplikuje u jedinců, kde ještě nedošlo k sociálnímu selhání, sekundární u jedinců s vyšším rizikem sociálního selhání a terciální u již postižených sociálním selháním (Matoušek, Matoušková, 2011).

V rámci primární prevence rozlišujeme prevenci nespecifickou a specifickou. Specifickou pak dále na všeobecnou, selektivní a indikovanou (Martanová, 2014).

4.2.1 Primární prevence

Primární prevence působí na dosud nezasaženou populaci a směřuje k tomu, aby nežádoucí jevy vůbec nenastaly (Bělík, Hoferková 2018). Primární prevence má mezioborovou povahu. Můžeme ji studovat z hlediska několika oborů např. psychologie, sociologie, pedagogiky, veřejného zdraví aj. (Miovský a kol., 2015). Jejím cílem je předcházet problémům a jejich příčinám u jedinců, kteří s nimi ještě nepřišli do styku (Nešpor a kol., 1998). Důsledná prevence předchází všem druhům sociálního selhání, a to od kriminality, užívání drog, předčasného ukončení docházky škol, neplánovaným těhotenstvím po sociální izolaci (Matoušek, Matoušková, 2011). Pro nejvyšší účinnost je vhodné se zaměřit na nejmladší žáky (Chmelík a kol., 2003).

Do **nespecifické školské primární prevence** je možno zařadit aktivity, které nemají přímou souvislost s rizikovým chováním a aktivity, které mohou napomáhat snižování rizika vzniku a rozvoje rizikového chování. (Martanová, 2014). A to prostřednictvím lepšího využívání volného času. Patří sem např. sportovní, zájmové a volnočasové aktivity a jiné programy, které vedou k zachování určitých společenských pravidel,

zdravého rozvoje osobnosti, k odpovědnosti za sebe a své jednání (Miovský a kol., 2010).

Nespecifické programy nelze vztahovat k přímo k určitému druhu rizikového chování. Působí na obecné bázi-nespecificky. (Martanová, 2014).

Za **specifickou školskou primární prevenci** rizikového chování považujeme takové aktivity a programy, které jsou úzce zaměřeny na některou z konkrétních forem rizikového chování. Snahou je působit přímo-specificky na informovanost a postoje dětí k danému typu rizikového chování. (MŠMT, 2009).

Specifickou prevenci dále členíme do tří úrovní. Tyto úrovně jsou vydefinovány v závislosti na tom, jaká je cílová skupina programu, jaká je míra jejího ohrožení rizikovým chováním (Martanová, 2014).

- ***Všeobecná primární prevence***

je zaměřena na celou populaci žáků, bez rozdělování na méně či více rizikové skupiny. Bere v potaz pouze věkové složení, případně specifika daná např. sociálními nebo jinými faktory. Řadí se sem programy pro větší počet jedinců, jako jsou třída nebo menší sociální skupina. V praxi většinou na realizaci programu všeobecné primární prevence SOŠ vzdělání dostačuje základní lektorský výcvik, úplné vzdělání školního metodika prevence, realizují ho i lidé specifickými dovednostmi – např. záchranáři, policisté. Jedná se o tematické programy se zpracovanou metodikou (Miovský a kol., 2010).

- ***Selektivní primární prevence***

cílí na skupiny studentů, u nichž jsou nad mírou přítomny rizikové faktory pro vznik a vývoj různých forem rizikového chování. Tyto skupiny lze identifikovat na základě psychologických, biologických, sociálních nebo environmentálních rizikových faktorů. Dále dle věku, rodinné situace, pohlaví, místa bydliště nebo úrovně sociálního znevýhodnění (Gallà a kol.,

2005). Zpravidla se zde pracuje s jednotlivci či menšími skupinami.

Jelikož je zde zacházeno s cílovou skupinou se zvýšeným rizikem, klade se větší důraz na vzdělání preventisty. Pro tuto pozici je vyžadován magisterský stupeň

vzdělání VŠ studia, např. v oboru speciální pedagogika, psychologie či adiktologie. (Miovský a kol., 2010).

- ***Indikovaná primární prevence***

jedná s mládeží, u které je zvýšené riziko výskytu či již počínající projevy rizikového chování (Černý, 2010). Jedinec byl již indikován-vybrán dle posouzení své individuální situace (diagnostikou, screeningem, dotazníky apod.). Tato skutečnost je podstatou indikované primární prevence. Tato úroveň prevence již vyžaduje např. speciální pedagogické, psychologické, adiktologické nebo jiné podobné vzdělání pro práci preventisty, je nárokován Mgr. Stupeň VŠ studia, speciální trénink a dvouletá praxe pro samostatnou práci. Na této úrovni lze s klientem preventivně pracovat individuálně i skupinově. (Miovský a kol., 2010).

4.2.2 Sekundární prevence

Cílem sekundární prevence, též zvané jako časná intervence, je zasahovat u jedinců, kteří již vykazují znaky některé znaky rizikového chování (zvýšená absence, kolísání nálad, zhoršená absence). U nich toto chování omezit, či úplně zastavit (Nešpor, Csémy, Pernicová, 1998). Je zaměřená také na rizikové skupiny, či jedince, u nichž se můžeme předpokládat, že se dostanou do situace, kdy bude jejich činnost klasifikována jako sociálně-patologická. Tato prevence se zaměřuje i na další rizikové faktory, jako jsou vztahy a sociální prostředí.

Vyšší podíl v rizikovém chování mají děti z dysfunkčních rodin, ale nemusí to být pravidlem (Martanová, 2014). Linka důvěry, poradny, sociální pracovníci či výchovní poradci, to vše jsou nástroje či instituce, které mohou pomoci ke včasnému vyhledání problému nebo podání informací v oblasti sociální péče (Chmelík a kol., 2003).

4.2.3 Terciální prevence

Terciální prevence je zaměřena na adolescenty s již rozvinutým rizikovým chováním. Usiluje o snížení škod vzniklých důsledkem tohoto chování (bezdomovectví, zneužívání návykových látek, anorexie, delikvence atd.). Snahou nápravných kroků je nejen zmírnit následky (poškození zdravotního stavu, sociální situace, jako např. ztráta pracovních návyků), ale i zabránit tomu, aby se příslušný jedinec k tomuto rizikovému chování znovu vrátil. Takto postižení jedinci často mohou trpět nízkým sebevědomím, disharmonickým vývojem, špatnou socializací a horší schopností změnit své chování (Jedlička a kol., 2015).

Při manipulaci s takovou skupinou lidí je uplatňována socioterapie, reedukce a psychoterapie, proto je účinnost opatření podmíněna spoluprací speciálních pedagogů, sociálních pracovníků a zdravotníků (Jedlička a kol., 2015).

Terciální prevencí se zabývají zejména léčebná zařízení, poradenské a ambulantní služby, výchovná a léčebná zařízení, občanská a charitativní sdružení, vězeňství a církevní aktivity. (Chmelík a kol., 2003).

4.3 Legislativa prevence

Základním strategickým dokumentem MŠMT je Národní strategie 2019-2027, která vytváří základní rámec politiky primární prevence rizikového chování v České republice. Tato strategie vychází z předchozí Národní strategie primární prevence rizikového chování na období 2013-2018 a navazuje na její vyhodnocení. Národní strategie 2019-2027 vymezuje základní pilíře politiky primární prevence, jimiž jsou: systém, legislativa, koordinace, vzdělávání, monitoring, hodnocení a výzkum. Hlavním cílem Národní strategie 2019-2027 je efektivní systém primární prevence se vzájemně spolupracujícími subjekty se snahou co nejvíce snížit výskyt rizikového chování u dětí a mládeže (MŠMT, 2022)

Základním legislativním dokumentem v oblasti primární prevence rizikového chování je zákon č. 561/2004 sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání. (školský zákon) (MŠMT, 2022).

- Primární prevence se řídí dle Metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016) a Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28)

Jejich cílem je pomoci porozumět školám a školským zařízením fenoménu nejen šikany, možnostem, jak mu předcházet a jak na něj efektivně reagovat, pokud k jeho výskytu dojde.

Česká republika má několik dalších zákonů, vyhlášek a metodických pokynů, které se na oblast prevence vztahují. Jsou průběžně upravovány, doplňovány, nebo měněny. V rámci školního prostředí na ně upozorňují metodici prevence, kteří by měli pravidelně kontrolovat stránky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Mezi nejdůležitější dokumenty patří: (MŠMT, 2022)

- Zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů ve znění pozdějších předpisů;
- Zákon č. 379/2005 Sb. o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů;
- Zákon 65/2017 Sb. o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek
- Zákon 562/2004 Sb. kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím školského zákona
- Zákon č. 563/2004 Sb. - Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů;
- Vyhláška č. 72/2005 Sb. - Vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních ve znění pozdějších předpisů;
- Vyhláška č. 73/2005 Sb. - Vyhláška o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění pozdějších předpisů;

- Vyhláška č. 317/2005 Sb. - Vyhláška o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků ve znění pozdějších předpisů;
- Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)
- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28)
- Akční plán realizace Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019–2021
- Rámcové vzdělávací programy jednotlivých školských zařízení

5 Prevence ve škole

Ciklová (2016) tvrdí, že „základním principem prevence ve školách a školských zařízeních není pouze předcházení rizikového chování, ale i výchova ke zdravému životnímu stylu, zdravému sebevědomí a rozvoji sociálních kompetencí a dovedností“.

5.1 Školní poradenské zařízení

Ve školním prostředí je prevence realizována zvláště pedagogy v rámci tzv. poradenského systému ve školství. Tuto činnost vykonávají především výchovní poradci a školní metodici prevence. Ti jsou taktéž zodpovědní za tvorbu minimálního preventivního programu, který je součástí kurikula (Bělík, Hoferková, 2016). Náplně práce těchto pracovníků udává vyhláška č. 72/2005 Sb. Za tyto poradenské služby odpovídá ředitel školy. Pravidla pro poskytování služeb jsou dána ve školním řáde (Miovský, 2010).

5.1.1 Školní výchovný poradce

V České republice na každé střední škole působí výchovný poradce. Jedná se vždy o pedagoga, působícího na dané škole, jenž má na starosti **poradenské činnosti**. Mezi ně řadíme: kariérové poradenství, vyhledávání a orientační šetření žáků, zprostředkování diagnostiky a intervence pro jedince se speciálními vzdělávacími potřebami a pro mimořádně nadané jedince. Jeho dalším úkolem jsou **metodické a informační činnosti**. Zde se jedná o metodickou pomoc, předávání odborných znalostí a informací ostatním pedagogům. Spolupracuje s ostatními institucemi školského poradenství a poskytuje informace o činnosti školy a dalších poradenských zařízeních v regionu žákům a zákonným zástupcům. Vede záznamy, které dokládají obsah a rozsah činností výchovného poradce a záznamy navržených a vytvořených opatření (Vyhláška č. 72/2005 Sb., 2021).

Geisslerová a kol., 2012 a Knotová a kol., 2014 uvádějí, že úkolem výchovného poradce je pozorovat a hodnotit vývoj studentů, pomáhat jim zvládat učivo, být oporou při budování sociálních vztahů, poskytovat jim potřebné informace. Dále je jeho posláním

informovat rodiče i ostatní pedagogy o možných rizicích, s nimiž se mohou ve škole žáci setkat a pomáhat jim s řešením případných problémů. Pokud je to třeba, doporučuje žáky do pedagogicko-psychologických poraden, případně jiných institucí, koordinuje vznik individuálních vzdělávacích plánů pro integrované žáky.

Výchovný poradce řeší například problémy spojené se školní docházkou. Zabývá se nejen neomluvenými, ale i zvýšenými omluvenými hodinami. Zaznamenává neomluvenou absenci žáků a konzultuje ji s nimi, třídním učitelem i rodiči. Případně se účastní jednání výchovné komise. Podílí se také na řešení závažných přestupků proti školnímu řádu a problémů mezi vrstevníky (Knotová a kol., 2014).

5.1.2 Školní metodik prevence

Školní metodik prevence působí stejně jako výchovný poradce na každé a střední škole v ČR. Cílem jeho práce je zajišťování **metodické a koordinační činnosti** v oblasti prevence rizikového chování. Podílí se na tvorbě a kontrole preventivního programu a realizaci aktivit souvisejících s prevencí rizikových jevů. Úzce spolupracuje se školskými a dalšími krizovými, poradenskými a preventivními centry a institucemi zajišťujícími sociálně právní ochranu dětí a mládeže. Vede evidence dokládající obsah a rozsah činností školního metodika prevence a záznamy navržených a vytvořených opatření rizikových jevů. Podílí se na intervenci a péči v případě jejich výskytu. Dalším cílem je **informační činnost**. Zajišťuje a předává terminologii rizikového chování, nabídku programů, projektů, metod a forem primární prevence nejen pedagogům, ale i rodičům. **Poradenské činnosti**, zachycuje a vyhodnocuje signály, které by mohly vést k výskytu rizikového chování a poskytuje odborné poradenství (Vyhláška č. 72/2005 Sb., 2021).

Tento zaměstnanec by měl dobře znát prostředí školy i její žáky, aby byl schopen odhadnout hrozící rizika a včas je podchytit. (Geisslerová et al., 2012). Je nutné, aby měl respekt u kolegů, žáků i rodičů (Knotová a kol.).

5.2 Školské poradenské zařízení

Do prevence rizikového chování jsou na školách začleněna školská poradenská zařízení, která pracují jako externí subjekty. Mohou to být pedagogicko-psychologické poradny, speciální pedagogická centra či střediska výchovné péče (Bělík, Hoferková, 2016). V některých případech jsou tato školská poradenská zařízení povinna spolupracovat se zdravotnickými zařízeními, orgány sociálně právní ochrany dětí, zdravotnickými zařízeními, policií, centry pro mládež, kraji, obcemi nebo úřady tak, aby byla zaručena odpovídající péče o studenty (Jedlička a kol., 2015).

5.3 Minimální preventivní program

Minimální preventivní program je podle školského zákona obecným rámcem pro školní preventivní program. Je to konkrétní dokument školy, vytvářen na jeden školní rok. Jedná se o závazný materiál, který umožňuje pedagogickým pracovníkům základní orientaci v otázkách prevence. Jde o pokyny, jak rizikovému chování zabránit nebo alespoň minimalizovat jeho projevy (Jedlička, 2015, Miovský a kol., 2015b).

Obsahuje především návod pro výchovu a vzdělávání žáků ke zdravému životnímu stylu, rozvíjení osobnosti, emocí a komunikace. Na jeho tvorbě se podílí školní metodik prevence a kontroluje ho Česká školní inspekce. Jeho součástí by měly být programy se specifickým zaměřením na dílčí formy rizikového chování. Minimální preventivní plán je vytvořen na míru dané školy, odvíjí se od regionu, studovaného oboru, zastoupení žáků aj. a obsahuje krátkodobé a dlouhodobé cíle. Krátkodobé cíle jsou přesně stanovené pro konkrétní cílové skupiny a navazují na preventivní strategii školy. Dlouhodobé cíle mají obecnější charakter a mají být v souladu nejen s preventivní strategií školy, ale i se strategií prevence rizikového chování na regionální úrovni (Procházka, 2012, Skácelová, 2010).

Vyhodnocení preventivního programu je průběžné a na konci školního roku se posoudí, jestli byl program kvalitní a efektivní. Současně se hodnocení objeví ve výroční zprávě o činnosti školy. Podle míry efektivity se dále tvoří program na další rok. (Miovský a kol. 2015b).

PRAKTICKÁ ČÁST

V teoretické části byly vysvětleny klíčové pojmy, které jsou podkladem pro praktickou část práce. Tato část obsahuje informace o kvalitativním a kvantitativním šetření provedeném na vybrané škole. Konkrétními metodami výzkumu byl rozhovor s metodikem prevence a dotazníkové šetření mezi studenty. Dále práce navrhuje doporučení pro učitele v rámci aktivit primární prevence.

6 Charakteristika střední školy

Šetření bylo uskutečněno na Střední průmyslové škole stavební a Obchodní akademii, Kadaň, Komenského 562, příspěvková organizace. Tato škola s kapacitou 480 žáků funguje od roku 1951 a nabízí čtyři obory zakončené maturitní zkouškou:

- Stavebnictví – zaměření pozemní stavitelství a architektura
- Stavebnictví – zaměření BIM projektování
- Technická zařízení budov
- Management ve stavebnictví
- Obchodní akademie.

V současné době školu navštěvuje 249 žáků celkem ve 12 třídách.

6.1 Metodika

Ke sběru dat byly použity metody kvalitativního a kvantitativního šetření a to: polostrukturovaný rozhovor s metodikem prevence a dotazníkové šetření mezi studenty.

Podle Gavory (2010) kvalitativní výzkum popisuje šetření ve slovní podobě. Jednou z forem kvalitativního výzkumu je polostrukturovaný rozhovor. Tazatel vede rozhovor dle nachystaných otázek, ale v jeho průběhu reaguje na respondentovy podněty. Cílem je proniknout do jádra situace a porozumět postojům a stanoviskům dotazovaného.

Naopak kvantitativní metody využívají číselných údajů. Tento postup je nestranný a je určen pro hromadné získávání údajů. Cílem je třídění informací, zjišťování rozsahu a frekvence výskytů. Nejběžnější metodou kvantitativního šetření je dotazník. Využívá způsob písemného kladení otázek a získávání odpovědí. V dotaznících je možno použít otázky uzavřené, otevřené, polouzavřené, výčtové a stupnicové.

Chráška (2016) definuje tyto pojmy takto: pokud respondent odpovídá již z navržených odpovědí, jedná se o uzavřenou otázku, v případě, kdy odpověď sám vytváří, jde o odpověď otevřenou. Mezi polouzavřené otázky patří ty, na které respondent odpovídá z navržených odpovědí a pokud mu žádná nevyhovuje, vytvoří svou. Jestliže respondent vybírá několik odpovědí u jedné položky, jedná se o otázku výčtovou. Na stupnicovou otázku respondent řadí odpovědi dle určitého kritéria.

6.2 Rozhovor s metodičkou prevence

Dne 10.10.2022 byl uskutečněn rozhovor s metodičkou prevence Mgr. Ivou Zachovou. Rozhovor byl veden dle předpřipravených otázek. Na základě reakcí byly dále kladeny další doplňující dotazy. Tento rozhovor byl nahrán na diktafon a poté zpracován do písemné podoby. Otázky jsou přílohou této práce (viz Příloha 1).

Stanovené výzkumné otázky:

1. S jakými druhy rizikového chování se nejčastěji setkáváte?
2. Jakým způsobem probíhá prevence na vaší škole?
3. Obrací se na Vás studenti se svými problémy?
4. Vidíte změnu v chování žáků před a po kovidu?

Přepis rozhovoru s metodičkou prevence Mgr. Ivou Zachovou:

Jak dlouho pracujete jako metodička prevence?

Tuto funkci zastávám dva roky.

Jaké další funkce ve škole zastáváte?

Vyučuji český jazyk, občanskou výuku a jsem třídní učitelka.

S jakými druhy rizikového chování se nejčastěji setkáváte?

V minulosti jsme měli problém se záškoláctvím, ale dnes je nejčastější potíží zneužívání návykových látek, zejména žvýkací tabák a elektronické cigarety. I když stále mluvíme jen o několika jedincích. Šikana byla na škole zaznamenána minimálně.

Jakým způsobem se nejčastěji dozvídáte o rizikovém chování?

Například při dozoru. Žáci si nabíjejí ve třídách e-cigarety nebo mají na stolech položené krabičky s žvýkacím tabákem. Napomenutím se tento problém minimalizoval. Pokud vidíme žáka kouřit v okolí školy, je upozorněn, buď námi nebo spolužáky, že se zde kouřit nesmí.

Spolupracujete s rodiči při zjištění rizikového chování?

Pokud není žák plnoletý, samozřejmě jeho chování řešíme se zákonnými zástupci.

Jakým způsobem probíhá prevence na vaší škole?

Je stanoven minimální program, který je k nahlédnutí u ředitele. Dále řešíme aktuální témata. Tento rok nás například čeká beseda o návykových látkách. Na nástěnce metodika jsou vyvěšeny letáčky. Pořádáme exkurze do výchovného ústavu v Pšově, Terezína, Lidic, také organizujeme sportovní kurzy. V nejbližší době se bude konat beseda ohledně rakoviny prsu. Aktivně se zapojujeme i do soutěží. Ve škole funguje i schránka důvěry.

Spolupracujete i s ostatními pedagogickými pracovníky? A jak probíhá jejich vzdělávání týkající se prevence?

Pravidelně se v našem regionu setkáváme, aktuálně řešeným problémem je začleňování ukrajinských studentů. Spolupracuji s výchovnou poradkyní, třídními učiteli a ředitelem. Vzdělávání probíhá formou školení. Odebíráme odbornou literaturu. Také u nás externě učí kolegyně, která na své škole vykonává funkci metodika prevence. Konzultujeme tak spolu aktuální témata, školení a podobně.

Obrací se na Vás studenti se svými problémy?

Ano. Podle toho, že si mi žáci svěřují i se svými osobními problémy soudím, že mi důvěřují. Uvádějí, že se nemají komu svěřit. Třeba když je na ně ze strany rodiny kladen velký tlak. Po kovidu se vyskytl problém se studentem, který při lockdownu utrpěl trauma a nebyl dále schopen ze strachu z infekce využívat hromadnou dopravu. Mám zkušenost i se žákem, který oznámil podezření o zneužívání návykových látek jeho spolužákem. Situace byla náročná, ale s pomocí rodičů vše dobře dopadlo.

Spolupracujete s externími subjekty?

Spolupracujeme s neziskovou organizací Radka z. s. , se níž jsme pořádali například seznamovací hodiny pro žáky prvních ročníků. K-centrum Kadaň navštěvujeme při dnech otevřených dveří. Samozřejmě spolupracujeme i s kadaňskou pedagogicko-psychologickou poradnou. Účastníme se také soutěží jako jsou pravidelné ročníky Tereziánské a Lidické soutěže.

Jaké jsou vaše povinnosti, jako metodika prevence?

Mou povinností je být celkově v obraze. Komunikovat s třídními učiteli, rodiči, školníkem, uklízečkami a samozřejmě samými žáky. Tvořit a aktualizovat minimální program, sledovat aktuální nabídku preventivních akcí, stránky MŠMT a další.

Máte zkušenost se zneužíváním legálních návykových látek?

O žvýkacím tabáku a kouření jsme již mluvily. S problémem týkajícím se alkoholu jsem se zatím nesečkala. V minulosti jsme řešili problém s energetickými nápoji, ale ten se minimalizoval zákazem prodeje těchto nápojů v kantýně.

Podnikáte osvětu ohledně kyberšikany a nebezpečného chování v kyberprostoru či netolismu?

Snažíme se přes kolegy vyučující výpočetní techniku. Dále jsou tyto informace vyvěšeny na nástěnce týkající se prevence rizikového chování. Minulý rok proběhla beseda na téma hoax a fake news. Zatím jsem neřešila žádný problém spojený s touto tematikou.

Vidíte změnu v chování žáků před a po kovidu?

Určitě. Žákům velice klesla morálka i jejich aktivita v hodinách. Dnes již vidím postupné zlepšení.

6.3 Vyhodnocení výzkumných otázek u kvalitativního šetření

1. S jakými druhy rizikového chování se nejčastěji setkáváte?

Na Střední průmyslové škole a Obchodní akademii, Kadaň je nejběžnějším rizikovým chováním zneužívání návykových látek. Jedná se o žvýkací tabák a elektronické cigarety.

2. Jakým způsobem probíhá prevence na vaší škole?

Prevence se řídí minimálním programem. Aktuálně se řeší problematika zneužívání návykových látek. Na chodbě můžeme nalézt nástěnku metodika prevence, kde jsou vyvěšeny informace týkající se kyberšikany, nevhodného chování na internetu, závislostního chování, sextingu a hoaxů. Jsou také pořádány exkurze, sportovní kurzy a besedy. Škola se aktivně zapojuje do soutěží a funguje zde schránka důvěry.

3. Obrací se na Vás studenti se svými problémy?

Studenti se se svými problémy obrací na metodika prevence, protože údajně nemají komu své problémy sdělit.

4. Vidíte změnu v chování žáků před a po kovidu?

Byla zaznamenána velká změna v chování žáků před a po kovidovém období. Jejich morálka značně klesla. Je ale zřetelné postupné zlepšování.

6.4 Dotazníkové šetření

Šetření probíhalo v listopadu 2022 a dotazování byli žáci 3–4.ročníků, jelikož mají již zkušenost s prevencí na vybrané škole. Anonymní dotazník byl realizován v tištěné formě a obsahoval 21 otázek. U 17 otázek byla nabídka z předepsaných možností a u 4 otázek byla možnost dopsat svou odpověď. U některých otázek žáci mohli zaškrtnout více možností, jinde jen jednu a v některých případech mohli doplnit jinou odpověď. V úvodu byly uvedeny druhy rizikového chování pro lepší orientaci žáků v dané problematice. Všechny otázky a odpovědi byly následně přepsány do aplikace survio.com, kde byly vytvořeny výpočty. Dále byla data formována v programu Microsoft Excel, zde byly vytvořeny grafy. Nevyplněný dotazník je přílohou práce (Příloha 2).

Dotazník vyplnilo celkem 94 žáků ve věku 17-21 let. Z toho 57 mužů, 35 žen. Dva účastníci se nezařadili do tohoto rozdělení.

Cílem šetření bylo zmapovat situaci ve škole dle názorů studentů a na základě jejich postojů navrhnout aktivity v rámci školní prevence rizikového chování.

Výzkumné otázky:

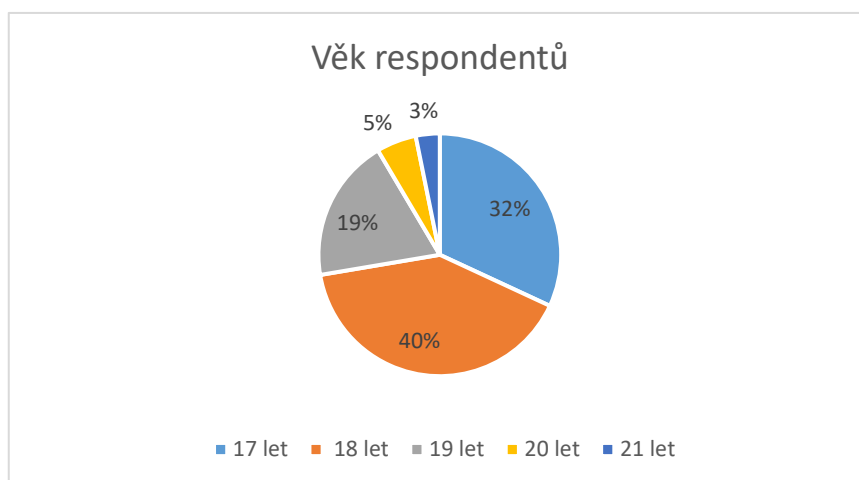
1. Víš, kdo je metodikem prevence na vaší škole?
2. Pokud bys měl nějaký problém, řešil bys ho s metodikem prevence či výchovným poradcem?
3. Které rizikové jevy se podle tebe vyskytují na vaší škole?
4. Jaké aktivity bys uvítal v rámci prevence rizikového chování?

6.5 Vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření

Část st je rozdělena do více sekcí. V první sekci jsou výsledky identifikačních otázek. Druhá sekce zobrazuje výsledky výzkumných a na ně navazujících otázek a ve třetí sekci jsou zpracovány další otázky dotazníku.

Sekce I.

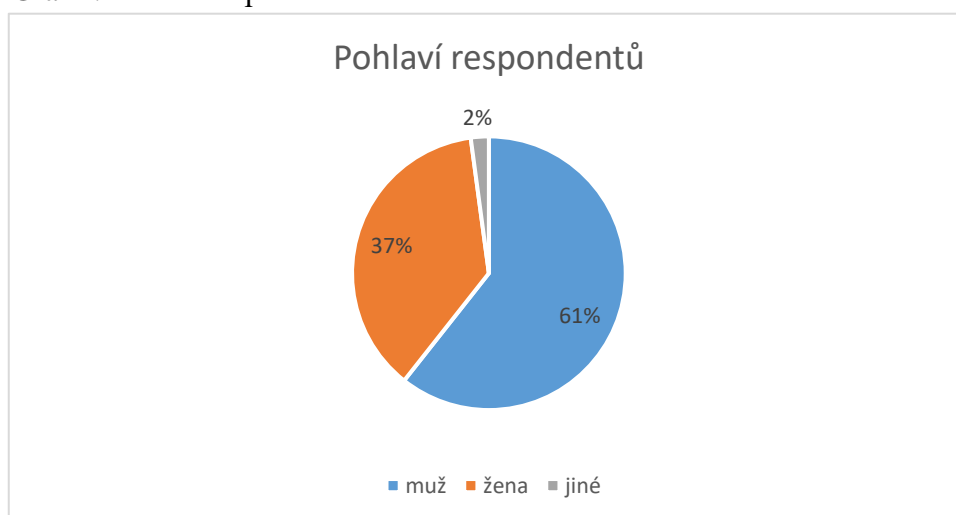
Graf 1: Věk respondentů

Zdroj: vlastní zpracování

Uvedený Graf 1 zobrazuje věk respondentů. Nejpočetnější skupinou jsou žáci ve věku 18 let (40 %), Druhou nejvíce zastoupenou skupinou jsou studenti sedmnáctiletí (32 %) dále devatenáctiletí (19 %): Nejméně zastoupenými skupinami jsou žáci ve věku 20 let (5 %) a 21 let (3 %).

Graf 2: Pohlaví respondentů

Zdroj: vlastní zpracování

Z Grafu 2 vyplývá, že 61 % dotazovaných byly muži, 37 % ženy a 2 % žáků se nezařadili ani do jedné z těchto skupin.

Zastoupení žáků ve třídách vyrovnané v poměru 3.A (19), 3.B (14), 3.E (15), 4.A (14), 4.B (15), 4.OA (17). V Kadani bydlí 23 žáků a zbylých 70 do školy dojíždí. Z toho 89 studentů bydlí s rodiči, 4 na internátě a 2 v samostatné domácnosti.

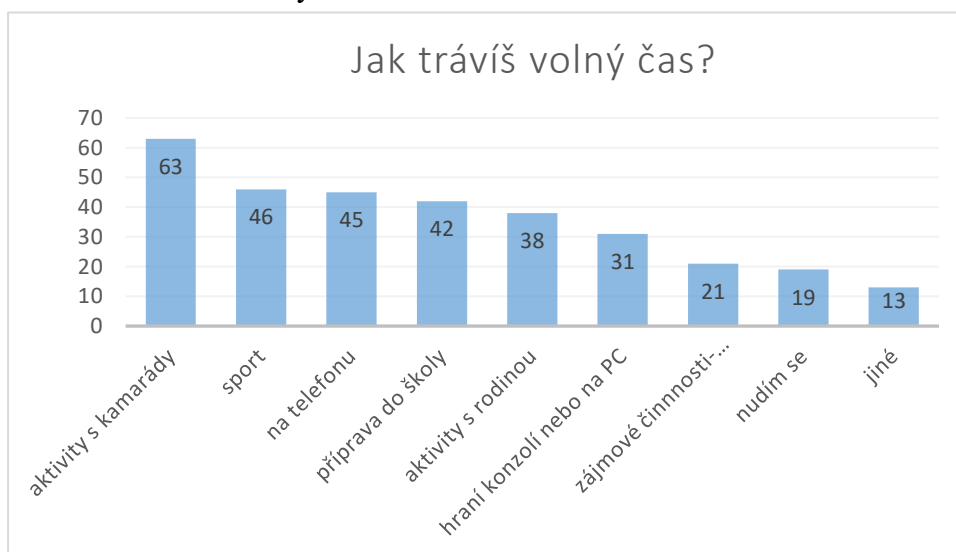
Graf 3: Zkušenost žáků s rizikovým chováním

Zdroj: vlastní zpracování

S rizikovým chováním se podle Grafu 3 setkala 89 % žáků, pouze 11 % s takovým chováním nemá žádné zkušenosti. Šedesát žáků se setkala s tímto chováním ve škole (71 %), více jak polovina žáků viděla rizikové chování v partě (57 %), necelá čtvrtina (18 %) má zkušenost z rodiny a nejméně žáků vidělo chování i jinde (7 %), než v předešlých případech. Například na hokeji, v autobuse, v obchodě, mezi ostatními lidmi, venku nebo na internetu.

Graf 4: Jak trávíš volný čas?

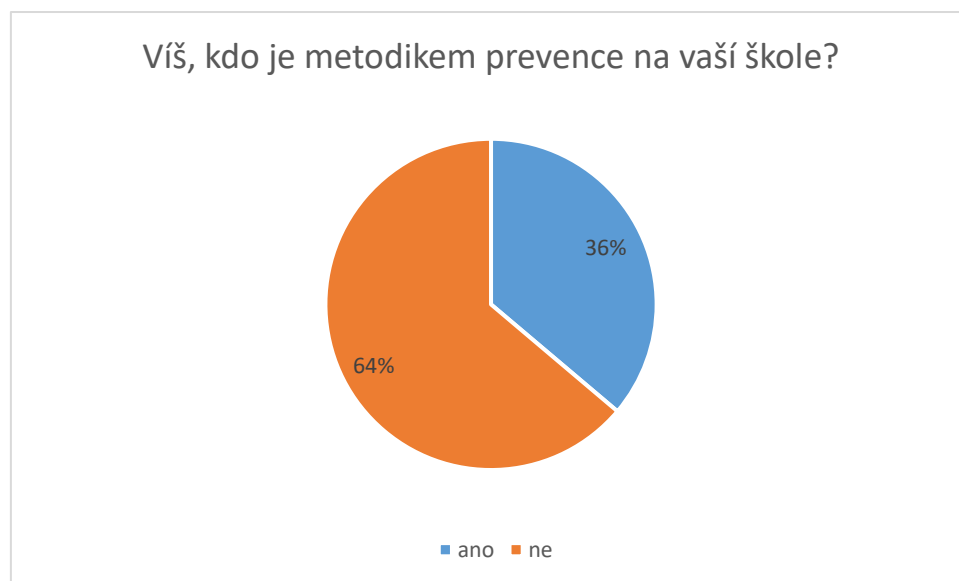
Zdroj: vlastní zpracování

Graf 4 zobrazuje, jak tráví studenti svůj volný čas. Zde byla možnost označit více odpovědí a doplnit vlastní. Většina studentů uvedla, že tráví volný čas aktivitami s kamarády (64 %), téměř polovina se ve volném čase věnuje sportu (49 %), tráví čas na telefonu (48 %) nebo se připravuje do školy (45 %). Dále žáci tráví čas s rodinou (40 %), hrají konzolích či na PC (33 %), věnují se zájmovým činnostem jako jsou kroužky (22 %) nebo se nudí (20 %). V práci tráví svůj čas 5 studentů a 2 žáci ve volném čase čtou. Ostatní, kteří označili odpověď „jiné“ uvedli, že tráví čas s přítelkyní, seberozejem, tvořením hudby, rybařením, hraním se psem, poslechem hudby a „prací na zahradě nebo s tátou“.

Sekce II.

Víš, kdo je metodikem prevence na vaší škole?

Graf 5: Víš kdo je metodikem prevence na vaší škole?

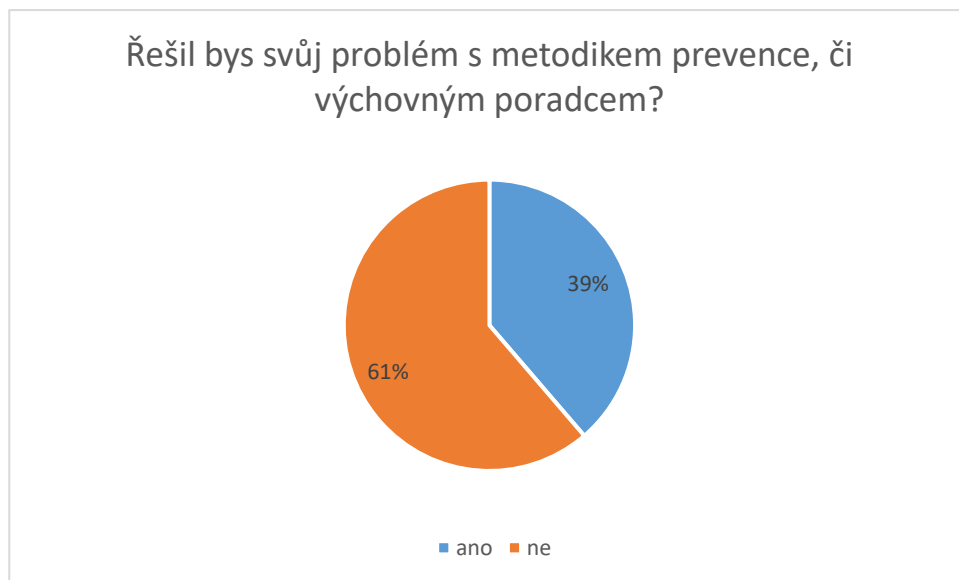
Zdroj: vlastní zpracování

Z Grafu 5 můžeme odečíst, že 60 žáků (64 %) neví, kdo je metodikem prevence a zbylých 34 (36 %) ví, o jakého učitele se jedná.

Stejně tak více než polovina studentů (56 %) neví, kdo je výchovným poradcem.

Pokud bys měl nějaký problém, řešil bys ho s metodikem prevence či výchovným poradcem?

Graf 6: Řešil bys svůj problém s metodikem prevence či výchovným poradcem?

Zdroj: vlastní zpracování

Svůj problém by dle Grafu 6 řešilo s výše uvedenými osobami řešilo 36 (39 %) dotazovaných. Jeden student se odpovědi zdržel.

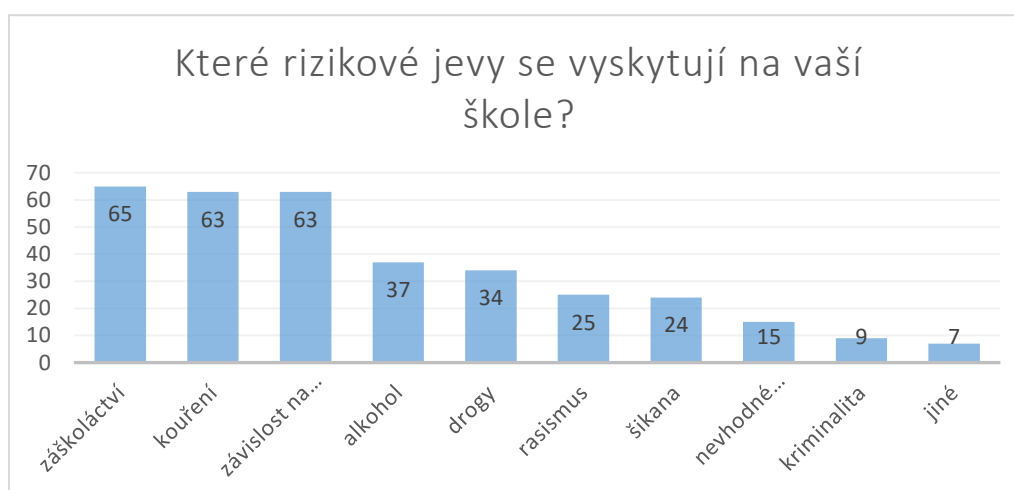
Následující otázka zjišťovala důvod, proč se studenti nechtějí svěřovat těmto učitelům. Na tuto otázku odpovědělo 52 žáků slovní odpovědí. Z důvodu relevantnosti byly 2 odpovědi vyřazeny. Důvod „neznám je, nevěřím jim“ uvedlo 8 studentů, 8 studentů by to řešilo s rodinou (matka jednoho z nich je metodička prevence na jiné škole), 6 žáků se nechce svěřovat cizím lidem, 4 studenti pomoc nevyhledávají. Dále studenti uváděli tyto důvody: „záleží na problému“, „nevím, ani kdo to u nás je, asi bych jim moc nevěřil a nevěřil bych, že mi můžou pomoci“, „bál bych se větších problémů“, „nebudu tyto informace sdělovat osobám, které jsem si sama nevybrala, „mám bližší vztah s jinými učiteli“, „nejsem většinou tak zoufalý, abych to řešil s odborníky“, „řešila bych to pouze pod podmínkou, že můžou zasáhnout nebo jakýmkoliv způsobem pomoci“, „protože většinou je odpověď-tak změň školu“, „radši řeším problémy se svými nejbližšími“, „věřím rodičům, tak bych se svěřila jim a pak bych to řešila třeba ve škole“, „silně vybudovaná osobnost nepotřebuje a nechce pomoci“, „spíš by je to nezajímalo a nedokázali by se vžít do mé situace“, „svěřil bych se pouze lidem, kterým hodně věřím“.

Další otázka cílená na svěřování zněla takto: „*Na koho by ses obrátil s prosbou o pomoc při styku s rizikovým chováním?*“

Na tuto otázku byla možnost vybrat více odpovědí a dopsat vlastní. Nejvíce žáků by se svěřilo rodičům (56 odpovědí) a kamarádům (51 odpovědí). O radu by učitele požádalo 27 žáků a dalších 11 by se obrátilo na policii. Možnost „*jiné*“ zvolilo 10 žáků, z toho 7 uvedlo „s nikým nebo nikoho“, 2 studenti odpověděli následovně: „kdyby byl problém, řeším ho sám“, „pokud by to nešlo jinak, tak rodiče“ a poslední student by se svěřil příteli.

Které rizikové jevy se podle tebe vyskytují na vaší škole?

Graf 7: Které rizikové jevy se vyskytují na vaší škole?

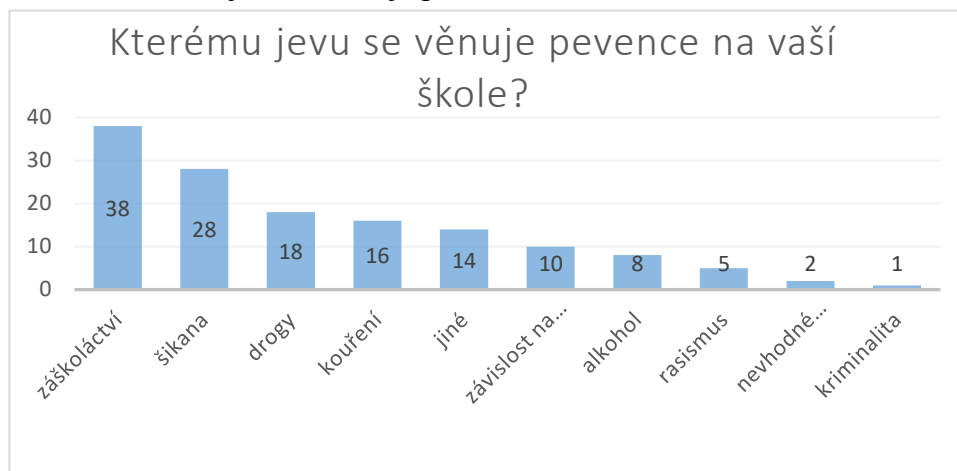

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 7 zobrazuje, které rizikové jevy se podle studentů vyskytují na vybrané škole. Zde bylo možné označit více odpovědí a doplnit vlastní. Odpovídalo 92 žáků, 2 dotazníky byly z důvodu relevantnosti vyřazeny. Z Grafu 7 můžeme vidět, že nejvíce žáků vybralo možnosti záškoláctví (71 %), kouření (68 %) a závislost na sociálních sítích (68 %). Alkohol (40 %) a zneužívání drog (37 %) označilo zhruba o polovinu žáků méně. Zhruba čtvrtina všech dotazovaných vybrala rasismus (27 %) a šikanu (26 %). Nevhodné chování (16 %) a kriminalitu (10 %) označilo žáků nejméně. Studenti, kteří vybrali odpověď „*jiné*“ uvedly tyto jevy: „*agresivita*“, „*plýtvání*“. Dva studenti zmínili žvýkání tabáku.

Navazující otázkou je: „Kterému jevu se podle tebe věnuje prevence na vaší škole?“

Graf 8: Kterému jevu se věnuje prevence na vaší škole?

Zdroj: vlastní zpracování

I v tomto případě bylo možno označit více odpovědí a doplnit vlastní. Z četnosti responzí vyplývá, že se dle názorů žáků prevence na škole nejvíce věnuje záškoláctví a šikaně. O něco méně zneužívání drog a kouření. Studenti, kteří označili „jiné“ uvedli, že se na škole žádná prevence nevede nebo se nevěnuje ničemu. Závislosti na sociálních sítích označilo 10 žáků. Rasismus, nevhodné sexuální chování a kriminalitu značilo minimum studentů.

Jaké aktivity bys uvítal v rámci prevence rizikového chování?

Tato otázka byla otevřená a odpovědělo na ní 61 studentů. Vyřazeno bylo 6 dotazníků, odpovědi nedávaly smysl. Nejvíce žáků (19) by uvítalo přednášky, jeden z nich uvedl „pravidelné přednášky“, jeden „přednášky se zapojením žáků, ne aby to byla jen prezentace“ a jeden „moderní přednášky s lidmi z praxe, kteří ví, o čem mluví a nečtou jen prezentace“. Dalších 10 žáků neví jaké aktivity by ocenili, 10 studentů by neuvítalo žádné nebo o ně nemají zájem, 3 z nich navíc uvedli, že z důvodů příprav na maturitní zkoušky by mělo být do školního rozvrhu přidáno místo prevence něco na pomoc s maturitou. Změnit vedení školy doporučili 2 studenti, další 2 by uvítali povídání, týmovou práci a společenské hry. Zbytek studentů odpověděl následovně: „pomohl bych studentům najít radost a smysl života“, „Nezaujaté názory, bez lhaní a komunistickofašistických pohledů, přednes člověka se zkušenostmi“, „Nepoučovat, ale učit správnému chování nebo tomu, co dělat ve volném čase“, „Modernizace programů

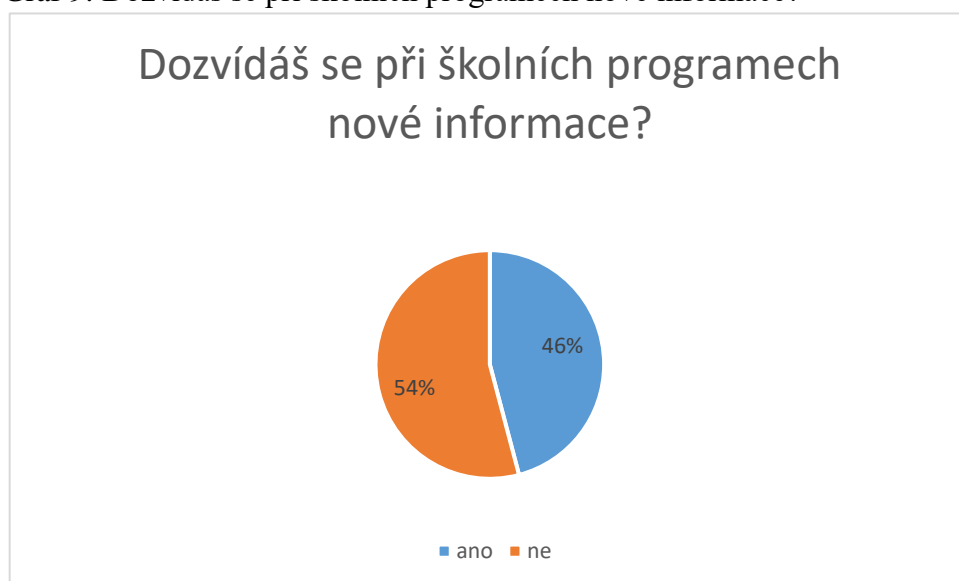
prevence“, „lepší orientace v sociálních sítích, na co si dát pozor. Větší důraz na alkohol, kouření, drogy, jak se jim vyhnout, a hlavně a jak je nebrat“, „lepší dorozumění mezi učitelem a žákem, předělání známkového systému“, „Každý měsíc dostat podobný dotazník, který bude ale směřovaný na nás“, „jedna hodina měsíčně, kde bude probírat rizikové chování a dotazník“, „já jsem spokojená tak, jak to je“, „tvrdší režim“, „testy na drogy“, „Povídání s odborníky, kteří s takovými lidmi pracují“, „psycholog, který se věnuje vzniku rizikového chování, který vysvětlí, jak k nim dochází, třeba kvůli rozvodu rodičů.“

Navazující otázkou je: „*Jaké aktivity pro boj s rizikovým chováním provádí vaše škola?*“

Tato otázka byla otevřená a odpovědělo na ni 72 žáků. Přesně 29 jich uvedlo, že škola neprovádí žádné aktivity pro boj s rizikovým chováním a dalších 13 žáků o žádných neví. O přednáškách se zmínilo 7 žáků, dalších 6 uvedlo schránku důvěry a 3 nástěnku na chodbě. Další studenti odpověděli následovně: „*jsou pozorní*“, „*kantoři s námi vše probírají*“, „*kázeňské postihy*“, „*řeší to velice dobře*“, „*probíhá kontrola, dozor*“, „*zákazy*“, „*tresty*“, „*různé přednášky, hlídání docházky*“, „*výchovný tým, obecně jsem se s tím nesetkala*“, „*zákaz zneužívání WC o hodinách*“, „*nic užitečného*“, „*křičí na lidi*“.

Druhá navazující otázka: „*Dozvídáš se při školních programech nové informace?*“

Graf 9: Dozvídáš se při školních programech nové informace?

Zdroj: vlastní zpracování

Na otázku „Dozvídáš se při školních programech nové informace?“ odpovědělo 85 žáků. Více než polovina (46 žáků) se při programech nové informace nedozvídá a ostatní (39 žáků) se dozvídá něco nového.

III. sekce

Graf 10: Jaké jsou podle tebe příčiny rizikového chování?

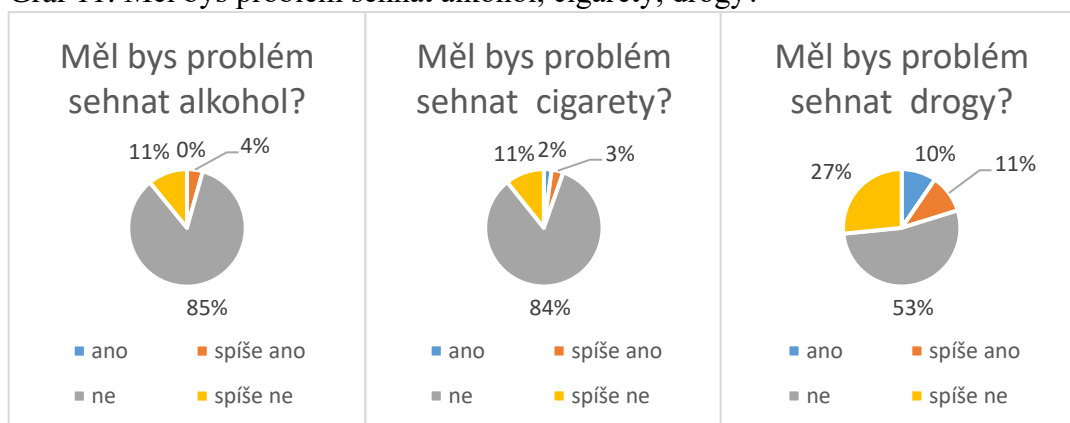
Zdroj: vlastní zpracování

Na otázku „*Jaké jsou podle tebe příčiny rizikového chování?*“ bylo možné označit více odpovědí a jinou dopsat. Většina žáků si myslí, že příčinami jsou problémy doma (77 %) a parta (76 %). Skoro polovina žáků spojuje toto chování s problémy ve škole (51 %) téměř třetina označila odpověď „*únik od reality*“ (34 %) Další studenti připisují rizikové chování nudě (28 %), zvědavosti (26 %), zajímavému způsobu trávení volného času (13 %). Dále žáci uvedli: „vztahy“, „samota“, „tato doba“, „frapeřina“, „jak u koho“.

Na otázku: „*Setkal ses s nevhodným chováním na internetu?*“ Odpovědělo celkem 93 žáků. Z toho se 86 studentů (93 %) s nevhodným chováním setkalo a 7 (8 %) nikoliv.

Otázku: „*Probíhá ve vaší škole osvěta týkající se závislosti na sociálních sítích, kyberšikany či nevhodného chování na internetu?*“ zodpovědělo 91 studentů, podle 64 (70 %) z nich zde osvěta neprobíhá. Jen 27 žáků (30 %) má pocit, že se tato problematika řeší.

Graf 11: Měl bys problém sehnat alkohol, cigarety, drogy?

Zdroj: vlastní zpracování

Z Grafu 11 vidíme odpovědi na tři otázky.

1. „Myslíš, že bys měl problém sehnat alkohol?“

Na tuto otázku odpovědělo 92 studentů. I přes to, že dotazník vyplňovalo 30 nezletilých, jen 4 žáci (4 %) by spíše měli problém sehnat alkohol, 10 žáků (11 %) by spíše nemělo problém a 78 (85 %) by sehnalo alkohol bez obtíží.

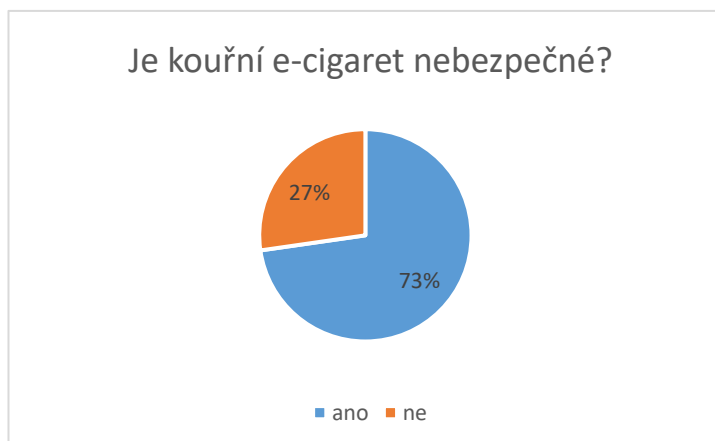
2. „Myslíš, že bys měl problém sehnat cigarety?“

Na tuto otázku odpovědělo 93 žáků. Pouze 3 z nich (3 %) odpověděli, že by měli problém sehnat cigarety a 2 (2 %) by spíše měli problém sehnat cigarety., 10 studentů (11 %) by spíše nemělo problém cigarety sehnat a 78 studentů (84 %) by nemělo žádné obtíže cigarety sehnat.

3. „Myslíš, že bys měl problém sehnat drogy?“

Na tuto otázku odpovědělo 94 studentů. Více než polovina (50 žáků) by bez komplikací sehnala drogy, téměř čtvrtina (25 žáků) by je spíše neměla problém je sehnat, 9 studentů (10 %) by spíše mělo problém drogy sehnat a 10 žáků (11 %) by je určitě mělo problém při obstarávání drog.

Graf 12: Je kouření e-cigaret nebezpečné?

Zdroj: vlastní zpracování

Na otázku: „*Je podle tebe kouření e-cigaret nebezpečné?*“ Odpovědělo celkem 88 studentů, podle 64 z nich (73 %) je kouření e-cigaret nebezpečné, pro zbylých 26 žáků (27 %) nikoliv.

Navazující otázka: „*Pokud ano, proč?*“

Tato otázka je otevřená. Z 64 studentů, kteří si myslí že je kouření e-cigaret nebezpečné jich odpovědělo na otázku „proč?“ 52, z toho byla jedna odpověď pro irelevantnost vyřazena. Nejčastějším důvodem nebezpečí byla závislost (13 případů) druhým nejčastějším důvodem bylo zdravotní riziko (10 případů) a obsah škodlivých látek (10 případů), 7 studentů se domnívá, že jsou e-cigarety stejně škodlivé jako normální, 2 si myslí, že jsou více škodlivé a 2, že méně. Další 2 studenti uvedli, že jsou dostupnější pro nezletilé, a proto jsou nebezpečnější a 1 student neví.

6.6 Vyhodnocení výzkumných otázek kvantitativního šetření

1. Víš, kdo je metodikem prevence na vaší škole?

Šetřením bylo zjištěno, že více než polovina žáků (64 %) neví, kdo je metodikem prevence.

2. Pokud bys měl nějaký problém, řešil bys ho s metodikem prevence či výchovným poradcem?

Dle šetření by se více než polovina dotazovaných studentů (61 %) metodikovi ani výchovnému poradci nespověřila. Někteří z těchto žáků by se raději svěřilo rodině nebo někomu, koho znají, například kamarádovi. Další by se nespověřili z důvodu, že neví, kdo tuto funkci ve škole zastává. Metodikovi, či výchovnému poradci by se svěřilo 36 žáků. (39 %).

3. Které rizikové jevy se podle tebe vyskytují na vaší škole?

Podle žáků se na Střední průmyslové škole a Obchodní akademii, Kadaň nejvíce vyskytuje záškoláctví, kouření a závislost na sociálních sítích. Dále sestupně: alkohol, drogy, rasismus, šikana, nevhodné sexuální chování, kriminalita, žvýkání tabáku, agresivita a plýtvání.

4. Jaké aktivity bys uvítal v rámci prevence rizikového chování?

Z odpovědí na tuto otázku je vyplývá, že studenti o problematiku prevence nejeví příliš zájmu. Studenti by nejvíce (19 žáků) uvítali přednášky s lidmi z praxe, kteří by o daném tématu dokázali mluvit bez prezentací. Další studenti (10) o toto téma nejeví žádný zájem a jiní (10) neví, jaké aktivity by se jim v rámci prevence líbily.

6.7 Vlastní doporučení

Z výsledků kvalitativního šetření je možno konstatovat, že Mgr. Iva Zachová za krátkou dobu působení ve funkci zvládá svou práci metodika prevence velmi dobře. Organizuje besedy a exkurze a spolupracuje i s externími subjekty. Plní všechny své povinnosti. Z jejího upřímného projevu bylo jasné, že jí tato práce baví. Ráda by realizovala více projektů.

Z výsledků kvantitativního šetření vyplývá, že většina žáků se rizikovým chováním setkala, ale zájem žáků o aktivity týkající se prevence je minimální.

Více než polovina žáků neví, kdo je metodik prevence ani výchovný poradce, proto by bylo žádoucí tyto skutečnosti studentům osvětlit. Doporučila bych navštívit všechny třídy a seznámit je s náplní práce metodika prevence i výchovného poradce. Žáci by

měli vědět, že nehrozí žádné nebezpečí, pokud se svěří. Několik z nich vyjádřilo tyto obavy.

Pořádání seznamovacích kurzů pro první ročníky by bylo pro školu velkým přínosem. Žáci by měli prostor se mezi sebou blíže poznat, což osobně považují za stěžejní. Kurzy by měly cílit na týmovou práci, projekty a společenské hry. Tyto kurzy by měli pořádat právě metodik prevence i výchovný poradce a při uvolněné atmosféře těchto kurzů se snáz včlenit do kolektivu žáků. Zvláště po kovidovém lockdownu a vzrůstající anonymitě žáků díky sociálním sítím je zapotřebí cílit na osobní kontakty nejen studentů, ale i učitelů.

Téměř polovina žáků se při školních programech nedozvídá nové informace, proto by bylo potřeba informace aktualizovat, či přidat další. Vhodné by bylo metodou dotazníků zjistit, jak hluboko sahají vědomosti žáků a s tím porovnat informace obsahující školní programy. Například na otázku „je kouření e-cigaret nebezpečné?“ odpovědělo 27 % žáků, že ne. To však není pravda. Je nutné žákům osvětlit negativní následky kouření e-cigaret.

Jedním z nově přidaných témat by měl být boj proti závislosti na sociálních sítích, jelikož velké množství studentů označilo, že je to jev vyskytující se ve škole ve velké míře. O tom svědčí i zjištění, že 48 % žáků tráví svůj volný čas na telefonu.

Až šokující počet žáků je schopen sehnat drogy, proto bych více zacílila na problematiku týkající se nelegálních látek. Doporučila bych domluvit se v K-centru Kadaň a pozvat odborníka, který má v této oblasti dostatečné zkušenosti a dokázal by žáky zaujmout a poskytnout jim nové informace. Tento nápad zazněl v dotazníku, i ze strany studentů. Doporučila bych setkání přímo s uživateli drog, kteří by mohli vyprávět své zkušenosti, posloužili by žákům odstrašující příklad.

ZÁVĚR

Závěrečná práce na téma „Prevence rizikového chování na středních odborných školách“ hodnotila současnou prevenci rizikového chování na Střední průmyslové škole a Obchodní akademii, Kadaň. Následně bylo dle kvalitativního a kvantitativního šetření navrženo doporučení ke zkvalitnění aktivit primární prevence.

V teoretické části práce byla provedena rešerše odborné literatury, byly definovány základní pojmy jako rizikové chování, prevence, charakteristika adolescence, včetně legislativy a prevence ve školním prostředí.

V praktické části byla charakterizována vybraná SOŠ, kde bylo provedeno dotazníkové šetření mezi žáky 2. - 4. ročníků. Celkem bylo zpracováno 94 dotazníků. Dále byl proveden polostrukturovaný rozhovor s metodičkou prevence Mgr. Ivou Zachovou.

Z výsledků dotazníků vyplynulo, že většina studentů nezná metodika prevence ani výchovného poradce a své problémy by s ním neřešili. Dle jejich názoru je největším problémem ve škole záškoláctví, kouření a závislost na sociálních sítích. Žáci nejeví příliš zájmu o aktivity spojené s prevencí rizikového chování a ti co jeví, by uvítali více přednášek.

Podle metodičky prevence se ve škole nejčastěji vyskytuje kouření elektronických cigaret a žvýkání tabáku. Aktuálně se proto řeší zneužívání návykových látek. Dále probíhají různé exkurze, sportovní kurzy a besedy. Škola disponuje schránkou důvěry a nástěnkou metodika prevence. Škola se řídí minimálním programem. Studenti se metodičce svěřují se svými problémy.

Stanovena byla tato doporučení: pořádat s metodikem prevence seznamovací kurzy pro první ročníky, návštěva metodika všech tříd, aktualizace programů, zjištění znalostí žáků, pozvání odborníků s praxí na besedy či přednášky. Doporučení je možné aplikovat na příslušné škole a tím přispět ke zkvalitnění primární prevence.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

TIŠTĚNÉ ZDROJE

BERANOVÁ, E., *Metodický průvodce výchovného poradce*, Praha: Raabe, 2014. ISBN 978-80-7496-090-1.

BĚLÍK, V. a HOFERKOVÁ, S. *Prevence rizikového chování žáků z pohledu pedagogů*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. ISBN 978-80-7435-726-8.

CIKLOVÁ, K. *Rizikové chování ve škole s vazbou na legislativní úpravu: rádce školního metodika prevence*. 1. vydání. Ostrava: EconomPress, 2014. ISBN 978-80-905065-6-5.

CIKLOVÁ, K. *Rizikové chování ve škole s vazbou na legislativní úpravu: rádce školního metodika prevence*. 2. vydání. Ostrava: EconomPress, 2016. ISBN 978-80-905065-9-6.

ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 2. vydání, Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.

DOLEJŠ, M., OREL, M. *Rizikové chování u adolescentů a impulzivita jako prediktor tohoto chování*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-5252-4.

DOLEJŠ, M., KASALOVÁ, V., VAVRYSOVÁ, L. *Kdo a co řídí české adolescenty?* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018. ISBN 978-80-244-5425-2.

GALLÀ, M. a kol. *Jak ve škole vytvořit zdravější prostředí: příručka o efektivní školní drogové prevenci*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2005. ISBN 80-86734-38-2.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

GEISLEROVÁ, E. a kol. *Mít přehled: „Průvodce informačními a poradenskými službami pro mládež v ČR“*, Praha: Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, 2012. ISBN 978-80-87449-02-8.

CHMELÍK, J. a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-739-6.

- CHRÁSKA, M.. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2016. 254 stran. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5326-3.
- JEDLIČKA, R. a kol. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: Prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5447-5.
- KABÍČEK, P. a kol. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-793-4.
- KNOTOVÁ, D. a kol., *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4502-2.
- KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN: 978-80-7367-871-5.
- Kopecký, M. K., Krejčí, M. V., *Rizika virtuální komunikace*. Příručka pro Učitele. Olomouc: Net. 2010.
- MACEK, P. *Adolescence*. 2. vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.
- MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.
- MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence: Možné příčiny, struktura, programy kriminality mládeže*. 3. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.
- MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, L., ZAPLETALOVÁ, J., NOVÁK, P. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, Univerzita Karlova v Praze & Togga, 2010. ISBN 978-80-87258-47-7.
- MIOVSKÝ, M. *Historie a současné pojetí školské prevence rizikového chování v ČR*. Část 1. In: MIOVSKÝ, M. *Prevence rizikového chování ve školství I*. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga. 2015. ISBN 978-80-7422-392-1.
- MIOVSKÝ, M. a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. 2. vydání. Praha: Klinika adiktologie, 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015a. ISBN 978-80-7422-393-8.
- NEŠPOR, K., CSÉMY, L., PERNICOVÁ, H. *Problémy s návykovými látkami ve školním prostředí: Časná a krátká intervence*. Praha: Sportpropag, 1998. ISBN 80-260-3876-2.

PROCHÁZKA, M., *Sociální pedagogika.*, Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.

SOBOTKOVÁ, V. a kolektiv, 2014. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci.* Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4042-3.

ŠEJVL, J. a kol. *Testování dětí a mladistvých ve školských zařízeních při podezření z užití návykové látky: Manuál vhodného postupu.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. ISBN 978-80-7478-024-0.

THOROVÁ, K. *Vývojová psychologie: Proměny lidské psychiky od početí po smrt.* Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.

ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu.* Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2991-6.

ŠIRŮČKOVÁ, Michaela. *Rizikové chování.* In MIOVSKÝ a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování.* Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-393-8.

ŠTĚCHOVÁ, M., VEČERKA, K. *Systémový přístup k prevenci kriminality mládeže.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. Studie. ISBN 978-80-7338-140-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání.* 2. vydání, Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

DOLEJŠ, M. a kol., 2019. (Ne)závislost českých adolescentů na internetu: Stravování v souvislosti s psychologickými fenomény u českých adolescentů. Katedra psychologie, Filozofická fakulta Univerzity Palackého [online]. Univerzita Palackého v Olomouci, 2019, 5 [cit. 2022-07-22]. Dostupné z:

https://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/digitalni-hry-vysledky.pdf

MŠMT. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. 2010 [cit. 2022-08-27].

Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

MŠMT. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních: č.j.21291/2010-28, [online]. 2010 [cit. 2022-08-27]. Dostupné z:

<https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

MŠMT. Národní strategie primární prevence 2019–2027. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online] 2021. [cit. 2022-08-27]. Dostupné z:

https://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf

MŠMT. Školský zákon. 2020. MŠMT.cz: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. [cit. 2022-08-25]. Dostupné z:

<https://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-25-8-2020>

MŠMT. Vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních 2017. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. [cit. 2022-08-28]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/43482>

MŠMT. Školní metodik prevence: Vyhl. č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. MŠMT.cz: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. [cit. 2022-08-27]. Dostupné z:

www.msmt.cz/uploads/nks_prevence_metodik

MARTANOVÁ V. P.NPI ČR. Specifické x nespecifické programy primární prevence. 2014 [online]. [cit. 30.07.2022]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani/specificke-x-nespecificke-programy-primarni-prevence-1>

MARTANOVÁ V. P. NPI ČR Co je efektivní ve školské primární prevenci? 2014. [online]. [cit. 2022-09-07]. Dostupné z: <http://archiv-nuv.npi.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani/co-je-efektivni-ve-skolske-primarni-prevenci.html>

Školský zákon, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Copyright ©2019 [cit. 2022-09-07]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-15-2-2019>

VACEK, J., VONDRÁČKOVÁ P. Behaviorální závislosti: klasifikace, fenomenologie, prevalence a terapie. Čes a slov Psychiat 2014 [online]. 2014, [cit. 2022-09-01]. Dostupné z: http://www.cspsychiatr.cz/dwnld/CSP_2014_3_144_150.pdf

Vyhláška č. 72/2005 Sb. Zákony pro lidi – Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění 2021. [online]. [cit. 22-09-07] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-197#cast1>

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Věk respondentů.....	38
Graf 2: Pohlaví respondentů.....	38
Graf 3: Zkušenost žáků s rizikovým chováním.....	39
Graf 4: Jak trávíš volný čas?	39
Graf 5: Víš kdo je metodikem prevence na vaší škole?	40
Graf 6: Řešil bys svůj problém s metodikem prevence či výchovným poradcem?.....	41
Graf 7: Které rizikové jevy se vyskytují na vaší škole?	42
Graf 8: Kterému jevu se věnuje prevence na vaší škole?	43
Graf 9: Dozvídáš se při školních programech nové informace?	44
Graf 10: Jaké jsou podle tebe příčiny rizikového chování?	45
Graf 11: Měl bys problém sehnat alkohol, cigarety, drogy?	46
Graf 12: Je kouření e-cigaret nebezpečné?	47

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1

Příloha 2

Příloha 1

1. Jak dlouho pracujete jako metodička prevence?
2. Jaké další funkce ve škole zastáváte?
3. S jakými druhy rizikového chování se nejčastěji setkáváte?
4. Jakým způsobem se nejčastěji dozvídáte o rizikovém chování?
5. Spolupracujete s rodiči při zjištění rizikového chování?
6. Jakým způsobem probíhá prevence na vaší škole?
7. Spolupracujete i s ostatními pedagogickými pracovníky? A jak probíhá jejich vzdělávání týkající se prevence?
9. Obrací se na Vás studenti se svými problémy?
10. Spolupracujete s externími subjekty?
11. Jaké jsou vaše povinnosti, jako metodika prevence?
12. Máte zkušenost se zneužíváním legálních návykových látek?
13. Podnikáte osvětu ohledně kyberšikany a nebezpečného chování v kyberprostoru či netolismu?
14. Vidíte změnu v chování žáků před a po kovidu

Příloha 2

Výzkumné šetření závěrečné práci na téma prevence rizikového chování na SOŠ

Rizikové chování – záškoláctví, šikana, kyberšikana, nevhodné chování na internetu, závislostní chování, užívání návykových látek, konzumace alkoholu, kouření, kriminalita, vandalismus, poruchy příjmu potravy, rasismus, xenofobie, homofobie, agrese

Lze zaškrtnout více možností nebo chybějící dopsat.

Věk:

Pohlaví:

Třída:

Jak trávíš volný čas? (příprava do školy, hraní konzolí nebo PC, na telefonu, zájmové činnosti-kroužky, sport, aktivity s kamarády, aktivity s rodinou, nudím se, jiné-doplň)

Dojíždíš do školy? (ano/ne)

Kde bydlíš? (s rodiči, internát, jiné-napiš)

Jaké jsou podle tebe příčiny rizikového chování? (parta, problémy doma, problémy ve škole, únik od reality, nuda, zvědavost, zajímavý způsob trávení volného času, jiné-doplň)

Setkal ses někdy s rizikovým chováním? (ano/ne)

Pokud ano, kde? (škola, rodina, parta, jiné-doplň)

Na koho by ses obrátil s prosbou o pomoc při styku s rizikovým chováním?

(rodiče, kamarád, učitel, policie, jiné-doplň)

Víš, kdo je metodikem prevence na vaší škole? (ano/ne)

Víš, kdo je výchovným poradcem na škole? (ano/ne)

Pokud bys měl nějaký problém, řešil bys to z jednou s těchto osob? (ano/ne)

Pokud ne, proč?

Setkal ses s nevhodným chováním na internetu? (ano/ne)

Probíhá ve vaší škole osvěta týkající se závislosti na sociálních sítích, kyberšikany či nevhodného chování na internetu? (ano/ne)

Je podle tebe kouření e-cigaret nebezpečné? (ano/ne)

Pokud ano, proč?

Myslíš, že bys měl problém sehnat cigarety? (ano, spíše ano, ne, spíše ne)

Myslíš, že bys měl problém sehnat alkohol? (ano, spíše ano, ne, spíše ne)

Myslíš, že bys měl problém sehnat drogy? (ano, spíše ano, ne, spíše ne)

Které rizikové jevy se podle tebe vyskytují na vaší škole?

(záškoláctví, šikana, závislost na soc. sítích,

alkohol, kouření, drogy, kriminalita, rasismus, nevhodné sexuální chování, jiné-doplň)

Kterému z těchto jevů se nejvíce věnuje prevence na vaší škole?

(záškoláctví, šikana, závislost na soc. sítích,

alkohol, kouření, drogy, kriminalita, rasismus, nevhodné sexuální chování, jiné-doplň)

Jaké aktivity pro boj s rizikovým chováním provádí vaše škola?

Dozvídáš se při školních programech nové informace? (ano/ne)

Jaké aktivity bys uvítal v rámci prevence rizikového chování?

DĚKUJI ZA SPOLUPRÁCI :)